

razgovor

BILJANA KOVAČEVIĆ-VUČO, DIREKTORICA
KOMITETA PRAVNIKA ZA LJUDSKA PRAVA SRBIJE

srbija sad ima šansu za povijesni iskorak

Hapšenje Karadžića pokazalo je da to nije bilo tehničko pitanje, kako je tvrdio Koštunica, nego pitanje političke volje koja nije postojala i da je Karadžić, bez obzira na cijelu ovu lakrdiju oko bijelog maga, bio dobro zaštićen od raznih službi i centara moći. Sada, kada je Vlada konačno odlučila i preuzela tu vrstu političke odgovornosti, otvorena je i mogućnost da se napravi povijesni iskorak u sagledavanju nedavne prošlosti. Tu Srbiji mnogo može pomoći i dobronamjeran stav međunarodne zajednice, ali je na domaćoj političkoj eliti da taj stav iskoristi

razgovarala **bojana oprijan ilić**

nova vlast u Srbiji, sa socijalistima kao partnerima, kroz svoju će naviještenu politiku »gledajmo u budućnost, zaboravimo prošlost«, izjednačiti i Miloševića i Đinđića. Ta nova vlast će uvesti politiku zaborava, a mi smo tu da se borimo protiv toga, ali i da ih podržavamo kad stvarno budu poduzimali mjere koje nas približavaju Europskoj uniji.

Ovakvu perspektivu Srbije, pod novom proeuropskom ili »proeuropskom« vladom vidi Biljana Kovačević-Vučo, direktorica nevladine udruge Komitet pravika za ljudska prava. Ona slovi za jednu od najhrabrijih žena Srbije budući da se nikad, pa ni u najopasnijim vremenima, nije suzdržavala izreći drukčije i slobodnije mišljenje, zbog čega je često izložena ozbiljnim prijetnjama. Ni sad, kad su mnogi uvjereni da je Srbija krenula naprijed, jednako kao ni u doba Miloševića, Đinđića, Koštunice, naša sugovornica nije bježala od suočavanja

sa stvarnošću, ne zaboravljajući pritom prošlost, a rukovodeći se budućnošću.

Nedavno je uhićen dugo traženi haški bjegunac Radovan Karadžić. Mislite li da je trenutak u kojem se to dogodilo rezultat političkog pragmatizma vlasti u Beogradu, i očekujete li skoro uhićenje i preostalih bjegunaca od međunarodne pravde?

– Priznajem da sam bila šokirana kad su uhitili Karadžića, pozitivno, naravno. Svi smo bili fokusirani na Ratka Mladića i nekako je Karadžić bio zanemaren, bili smo uvjereni da uopće nije u Srbiji. Ipak, hapšenje Karadžića samo potvrđuje ono što sam i ranije mislila – da će uskoro biti uhaćeni i Mladić i Hadžić. Naravno da je razlog za hapšenje pragmatizam nove vlasti, ali to nas ne treba obeshrabriti. Iskreno vjerujem da će taj politički pragmatizam dovesti i do polagane promjene ambijenta u kome Srbija živi i da će sve ovo nasilje što se događa oko njegove obrane od strane ekstremnih desničarskih grupa »natjerati« državu da se konačno otvori »fajl« – ratni zločinci i zločini, koji su učinjeni u naše

ime. Hapšenje Karadžića pokazalo je da to nije bilo tehničko pitanje, kako je tvrdio Koštunica, nego pitanje političke volje koja nije postojala i da je Karadžić, bez obzira na cijelu ovu lakrdiju oko bijelog maga, bio dobro zaštićen od raznih službi i centara moći. Sada, kada je Vlada konačno odlučila i preuzela tu vrstu političke odgovornosti, otvorena je i mogućnost da se napravi povijesni iskorak u sagledavanju nedavne prošlosti. Tu Srbiji mnogo može pomoći i dobronamjeran stav međunarodne zajednice, ali je na domaćoj političkoj eliti da taj stav iskoristi.

rehabilitacija miloševića

Nedavno ste izrazili sumnju da će nova Vlada Srbije biti proeuropska u pravom smislu te riječi jer će biti u sjenci Socijalističke partije Srbije voljne da rehabilitira Miloševića. Idu li stvari k tome?

– Milošević ne može biti rehabilitiran jer nikad, zapravo, nismo ni prekinuli s njim. Koštunica ga je definitivno legitimirao, Tadić je svojim besmislenim nacionalnim pomirenjem nastavio nešto

slično, ali drugim sredstvima. Đinđićevo razdoblje se već odavno knjiži kao pogrešno, a nikad mu nije oprosteno što je Miloševića izručio Haagu. Uvjerena sam da je to jedan od najbitnijih razloga što je ubijen, a politička pozadina ubojstva premijera nije razjašnjena.

Smatrate li da je govor mržnje

u Srbiji i dalje legitimno sredstvo političke borbe? Koji mediji i političari u tome prednjače i što učiniti da se takav način »komunikacije« spriječi?

– Govor mržnje je do te mjere postao uobičajen u Srbiji da čak i neki »pristojniji« političari ili mediji, kad ga uporbaju, kao da nisu svjesni da su to učinili. To ih, naravno, ne oslobađa odgovornosti za taj čin i posljedice koje on

dekriminalizacija će sporo ići

A može li nova vlast smoci snage i »stati na rep« ljudima, uključivši i neke članove nove vlade, koje javnost povezuje s brojnim aferama? Vjerujete li da će se promijeniti stvari u sudstvu i policiji, odnosno BIA-i, službi državne sigurnosti?

– Ne mislim da će se afere riješiti. Vjerujem da će ići na povlačenje crte i svojevrsnu prešutnu aboliciju. Država Srbija je do te mjere kriminalizirana da je pitanje razrješavanja afere zapravo pitanje dekriminalizacije, a to će teško i sporo ići. Čak i kad bi postojala jaka politička volja za raščišćavanje afere, u koje su umiješani mnogi u strukturama vlasti na svim razinama, to bi bio jako

nisam hrabra, samo radim svoj posao

U svojim stavovima ste dosljedni i glasni. Smatrate li se hrabrom ženom, kao što se često o vama piše?

– Ne da se ne smatram hrabrom, nego i nisam hrabra. Ja samo radim svoj posao, ono u što najiskrenije vjerujem. A hrabrost vezujem za odsustvo straha, što za sebe, nažalost, ne mogu reći. Posljednjih dvadesetak godina živjela sam u permanentnom strahu od onog što se događa oko mene.

proizvodi. Obično se misli da je govor mržnje nepristojnost u izražavanju, što nije točno. Pristojnost i nepristojnost nemaju nikakve veze s govorom mržnje koji predstavlja jezik diskriminacije ili poziv na nasilje u odnosu na određene grupe bilo po socijalnoj, političkoj, nacionalnoj, etničkoj, seksualnoj, rasnoj ili bilo kojoj drugoj osnovi. U današnjoj Srbiji u tome prednjače, naravno, radikali i DSS-ovci, ali ni drugi nisu imuni. Da bi se suzbio govor mržnje, potrebno je, za početak, samo poštovati brojne međunarodne dokumente koje smo potpisali i ratificirali, a potom korigirati neke odredbe u zakonodavstvu, pratiti i postupati po preporukama i odlukama Vijeća Europe, Europskog suda za ljudska prava i drugih nadležnih međunarodnih tijela. I treba izbiti ljudima iz glave da je pozivanje na linč legitimno sredstvo borbe koje nam život čini zanimljivijim.

dugačak proces. Slično je i sa sudstvom i s BIA-om. Kad nije izvršena lustracija nakon 5. listopada 2000., pristalo se na legitimizaciju i sudstva i BIA-e. Sada je sve to mnogo, mnogo teže. Opet se vraćamo na početak: bez diskontinuiteta s Miloševićem, makar simboličkog, nemoguće je očekivati bitne promjene.

Što mislite o presudama Haškog tribunala koje su najviše uzburkale srpsku javnost, poput oslobađanja Ramuša Haradinaja i Naseru Orića?

– Vrlo je nepopularno izjašnjavati se o ovim presudama jer su one do te mjere podgrijale emocije da je cijela međunarodna zajednica protiv nas, da svako racionalno objašnjenje izaziva još veći bijes. Za razliku od ostalih, ja smatram da su ove presude tipične pravne presude koje su posljedica nedostatka relevantnih dokaza. Da su to bile političke presude, oni bi bili osuđeni. Kad je Radić (iz tzv. »vukovarske trojke«) bio

Nikada se nisam prestala užasavati činjenice da živim u državi u kojoj je normalno da se osobe koje se zalažu za vladavinu prava i za utvrđivanje činjenica o ratovima i zločinu, javno izlažu poruzi i mentalnom linču, a nerijetko i fizičkim napadima – Biljana Kovačević Vučo

oslobođen, isto je cijela Hrvatska ustala na noge. Problem sa sudskim postupkom je što je on formalno-pravni i što ne postoji ono: »pa svi znamo«, nego je svaku stvar potrebno dokazati. Logika sudskoga postupka se ne poklapa sasvim sa životnom logikom. Smatram da je velik problem Tužiteljstva ako za nekog traži presudu od 18 godina, a taj bude oslobođen. To znači da tužiteljstvo u sudskom postupku nije uspjelo dokazati svoje optužbe.

postala sam meta napada

Vidjeli smo kako je prošla tužba BiH protiv Srbije pred Međunarodnim sudom pravde. U postupku je tužba Hrvatske protiv Srbije. Kako procjenjujete ishod tog slučaja?

– Mislim da će se u ovom slučaju sud oglasiti nenadležnim.

U Hrvatskoj je HDZ dobio vlast u više navrata, a Hrvati su sve bliže Europi. Kako biste usporedili vlade ove dvije države i stanje demokracije u njima?

– Drukčije je, jer je sama pozicija ove dvije države za vrijeme rata bila različita: nije Hrvatska napala Srbiju, nego Srbija Hrvatsku. Zatim, u Hrvatskoj postoji konsenzus oko ulaska u EU, a Srbija je u najboljem slučaju po tom pitanju duboko podijeljena, doduše – s tankom prevagom proeuropske opcije.

Hoće li i kada u Srbiji javnost evoluirati do stanja svijesti o vlastitim greškama počinjenim u prethodnim desetljećima? Što se neizbježno mora učiniti da bi do toga došlo?

– E, to je pitanje za čije se rješenje trebamo boriti, ali mislim

da u tome više nećemo imati nikakvu potporu, upravo zbog spomenutog pristupa: »gledajmo u budućnost, zaboravimo prošlost«, kao i simetrije sadržane u »spasnosnoj« rečenici »svi su podjednako krivi« i bezbrojnim drugim načinima da se odgovornost relativizira i prepusti zaboravu.

Zastupali ste Vladimira Bebu Popovića, proskribiranog bliskog suradnika pokojnog premijera Zorana Đinđića. Popović je u skoro svim slučajevima, a njih nije malo, dobivao presude. Kako to tumačite s obzirom na političko i stanje u pravosuđu koje i sami kritizirate?

– On ima svoje odvjetnike koji ga zastupaju u postupcima koje je poveo protiv određenih ljudi, uglavnom političara i tzv. novinara raznih orkestriranih medija, i oni njegove postupke vode

dobro i uspijevaju u tome. Mi smo, kao udruga za zaštitu ljudskih prava, slučaj Vladimira Popovića uzeli kao strateški slučaj čovjeka kojem su pojedini centri moći, formalni ili neformalni, do te mjere ugrozili ljudska prava jednom sinkroniziranom i orkestriranom kampanjom protiv njega da mu je bila ugrožena elementarna sigurnost. Analizom tekstova koji su sistematski protiv njega godinama pisani, s jednim ciljem – da se Vladimir Popović kriminalizira do te mjere da njegovo ubojstvo postane normalna stvar, mi smo kao udruga provalili i demaskirali taj sistem. Ukazujemo na pojedince, udruge i medije koji povodom određenih događaja ili u određenim trenucima (kao) po zapovijedi istupaju s identičnim tekstovima i izjavama. Na taj

način alarmiramo javnost javnim obraćanjem državnim organima, tražimo sastanke s ministrima, ističemo zahtjeve, dosađujemo, skačemo na svaku naznaku kampanje defamacije i kriminalizacije. U tome smo u najvećoj mjeri uspjeli, ali sam istovremeno ja postala meta napada istih tih krugova.

amnestija za albanske dezertere

Koje uspjehe Komiteta, na čijem ste čelu, vidite kao najveće ili najvažnije u borbi za ljudska prava pred domaćim i stranim sudovima?

– Svakako je to slučaj Vladimira Bebe Popovića koji još nije voden pred sudom, ali je u dobroj mjeri eksponirana i skinuta nepravda koja je tom čovjeku učinjena. Ali tu su i slučajevi novinar Željka Bodrožića (bivšeg urednika »Kikindskih novina«, više puta osuđivanog na goleme novčane kazne po tužbama lokalnih socijalista, a dobivene presude u vlastitu korist Bodrožić nije uspijevaao realizirati – prim. B.O.I.) s kojim smo uspjeli pred Komitetom UN za ljudska prava – bio je to jedini slučaj pred ovim tijelom UN-a s područja cijele bivše Jugoslavije. Bodrožić je prije mjesec dana dobio punu nadoknadu od države. Zatim, slučaj VAM (osobi koju smo zastupali zaštićen je identitet jer se radi o osjetljivom obiteljskom problemu) pred Europskim sudom za ljudska prava. Ima toga još. Ipak, ja osobno kao najveći uspjeh YU-COM-a vidim kampanju koja je dovela do amnestije za političke zatvorenike, uglavnom Albance, i dezertere, kao i uvođenje prigovora savjesti.

U jednom ste intervjuu, u povodu učestalih napada na vas, rekli da ste se »pomirili i saživjeli s ulogom vještice koja ljude plaši ljudskim pravima«. Tko stoji iza tih napada, traju li i dalje, kakve su prijetnje i što je glavni razlog?

– Mora da sam bila prilično dobro raspoložena ako sam izjavila kako sam se saživjela s ulogom vještice. Zapravo, nikada se nisam prestala užasavati činjenice da živim u državi u kojoj je normalno da se osobe koje se zalažu za novi vrijednosni sustav, za vladavinu prava, za utvrđivanje činjenica o ratovima i zločinu, za ljudska prava i slično, javno izlažu poruzi i mentalnom linču, a nerijetko i fizičkim napadima. Jasno je koje strukture stoje iza tih napada – to su oni isti koji su počeli rat u bivšoj Jugoslaviji – jednako kao i njihovi sljedbenici – to su oni koji su ubili ili podržali ubojstvo premijera Đinđića, to su nereformirane tajne službe, Srpska pravoslavna crkva, Akademija znanosti... I njihovi mali frankenštajni u obliku ekstremno desničarskih udruga, siledžija, navijača raznih vrsta. Od odlaska Koštunice ti napadi su se u priličnoj mjeri ublažili, što ne znači da je Koštunica jedini odgovoran, nego je pokazatelj da politička elita u Srbiji pokušava igrati drugu ulogu. Nadam se da nisam u pravu kad kažem da se u osnovnim pogledima i strateškim razmišljanjima nacionalističke elite nije ništa izmijenilo – radi se samo o promjeni nastupa i svojevrsnom prilagođavanju novoj atmosferi u kojoj je Europa, kao politička tema, legitimizirana na političkoj agendi Srbije.

zabrinjava odnos prema susjedima

– S novom Vladom inauguriranu europsku orijentaciju Srbije pozdravili smo kao znak da će ona odlučujuće pridonijeti izlasku iz (samo)izolacije u kojoj se zemlja nalazi od dolaska Miloševića do odlaska Koštunice – s izuzetkom Đinđićevog otvaranja prema svijetu, što je bio drugi razlog zbog kojeg je uklonjen. Zabrinjava, međutim, način na koji se i nova, tzv. proeuropska Vlada, odnosi prema najbližem susjedstvu, sa zemljama s kojima je Srbija dobar dio 20. stoljeća proživjela u zajedničkoj državi koja se raspala u krvoproliću izazvanom upravo iz Srbije: u ekspozu novog premijera Cvetkovića i parlamentarnoj raspravi nakon toga bilo je riječi i o Rusiji i Americi, o Kini i nesvrstanim zemljama, a o odnosima s neposrednim susjedima – a ti odnosi su još uvijek opterećeni teškim posljedicama ratova koje je povela agresivna nacionalistička »elita« iz Beograda – nije izgovorena ni jedna jedina riječ. Uvjerena sam da ni jedna vlada u Beogradu – ma koliko se deklarativno izjašnjavala za otvaranje prema svijetu – ne može graditi zdravu i poštovanja vrijednu vanjsku politiku ako najprije ne učini napore da odnose sa Zagrebom i Sarajevom, Skopljem i Prištinom, Ljubljanom i Podgoricom oslobodi teških naslaga prošlosti.